

ΑΚΡΩΤΗΡΙ ΘΗΡΑΣ

ΝΕΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΠΟΛΗ

Σημαντικότερα νέα στοιχεία αποκαλύφθηκαν κατά την διάρκεια των συνεχιζόμενων ανασκαφικών εργασιών στο Ακρωτήριο Θήρας που τελούν υπό την αιγίδα της Αρχαιολογικής Εταιρείας υπό την διεύθυνση του ομότιμου καθηγητή Χρίστου Ντούμα. Η ανασκαφή πραγματοποιείται με την εποπτεία της Εφορείας Αρχαιοτήτων Κυκλάδων και με την χρηματοδότηση της εταιρείας Kaspersky.

Στους εσωτερικούς χώρους του κτηρίου, γνωστού με το συμβατικό όνομα «οικία των Θρανίων (εικ.1)», που πιθανότατα είναι δημόσιου χαρακτήρα, το 1999 είχε βρεθεί ο περίφημος χρυσός αΐγαγρος που εκτίθεται στο Μουσείο Προϊστορικής Θήρας. Ήταν τοποθετημένος σε πήλινη λάρνακα, δίπλα σε σωρό κεράτων ζώων. Το 2019 βρέθηκε, κάτω από τις επιχώσεις καταστροφής, μια αναπάντεχη πληθώρα μοναδικών ευρημάτων:

Στον Χώρο 1, αποκαλύφθηκαν τέσσερα νευρωτά αγγεία που είχαν μερικώς αποκαλυφθεί σε προηγούμενες ανασκαφικές περιόδους (εικ. 2), καθώς και μπρούτζινα αντικείμενα, όπως δύο μεγάλοι διπλοί

ΕΦΑ Κυκλάδων / ΥΠΠΟΑ

2. Χώρος 1, όπου αποκαλύφθηκαν τέσσερα νευρωτά αγγεία.

1. Ακρωτήριο Θήρας, η «οικία των Θρανίων».

ΕΦΑ Κυκλάδων / ΥΠΠΟΑ

4. Μικροσκοπικές ψήφοι περιδεραίων.

5. Ομοιώματα τρίτωνος και ναυτίλου από φαγεντιανή.

ΕΦΑ Κυζαλάδων / ΥΠΠΟΑ

6. Ψήφος από ορεία κρύσταλλο σε σχήμα οκτώσχημης ασπίδας.

7. Ρόδακες, πιθανώς επιθήματα σε ξύλινα στοιχεία.

πελέκεις από πολύ λεπτό μπρούντζινο έλασμα αλλά και άλλοι μικρογραφικοί (εικ. 3) —πυρήνες κεράτων, μικροσκοπικές ψήφοι ενός ή περισσοτέρων περιδεραίων (εικ. 4). Επίσης, ομοιώματα τρίτωνος και ναυτίλου από φαγεντιανή (εικ. 5), μία ψήφος από ορεία κρύσταλλο σε σχήμα οκτώσχημης ασπίδας (εικ.6), με κατάλοιπα ερυθρού νήματος στην οπή ανάρτησης. Τα ανωτέρω αντικείμενα βρέθηκαν κάτω από το αποτύπωμα ξύλινης κατασκευής, και ενδέχεται να ήσαν αναρτημένα σε αυτήν. Στις επιχώσεις, τέλος των θυραίων ανοιγμάτων του Χώρου 1 βρέθηκαν ρόδακες (εικ.7), πιθανώς επιθήματα σε ξύλινα στοιχεία. Ιδιαίτερα εμβληματικό είναι το ενεπίγραφο θραύσμα ομοιώματος τρίτωνου. Η επιγραφή, αποτελούμενη από συλλαβογράμματα της Γραμμικής Α γραφής και ένα ιδεόγραμμα, είναι γραμμένη με μελάνι και πιθανολογείται ότι σχετίζεται με τη χρήση του κτηρίου. Χαλαρό στρώματα θαλάσσιας άμμου με μικρά βοτσαλάκια, χαλίκια και χώμα επάνω στο δάπεδο του χώρου 1, αποδόθηκαν από τον γεωλόγο Γ. Βουγιουκαλάκη σε αποθέσεις παλιροϊκού κύματος (τσουνάμι) που προηγήθηκε της ηφαιστειακής έκρηξης.

Στον Χώρο 2, περιμετρικά της νότιας και δυτικής παρειάς του Αποθέτη των Κεράτων, αποκαλύφθηκαν οι υποδοχές έξι τουλάχιστον ξύλινων πασσάλων, στις οποίες έγινε έγχυση γύψου για δημιουργία εκμαγείων. Από τα ανασκαφικά δεδομένα συνάγεται ότι οι πάσσαλοι δημιουργούσαν ένα είδος εσχάρας επάνω στην οποία γινόταν η απόθεση των κεράτων (εικ. 8). Στη βάση της εσχάρας, ανάμικτα με κέρατα, βρέθηκαν λίθινα εργαλεία και σκεύη (εικ. 9), όπως 43 μικρά ανοικτά αγγεία και 2 κλειστά ενώ σε άμεση συνάφεια με αυτά βρέθηκαν κατάλοιπα υφασμάτων και απανθρακωμένοι καρποί. Από τη χρονολόγηση ορισμένων αγγείων στην Υστεροκυκλαδική 1α περίοδο επιβεβαιώνεται ότι το κτήριο ήταν σε χρήση και λειτουργία μέχρι την τελική καταστροφή της πόλης.

Δυτικά του Αποθέτη των Κεράτων αποκαλύφθηκε ένα ακόμη ζεύγος πήλινων κιβωτιδίων, το μεγαλύτερο, ανεστραμμένο. Στο εσωτερικό του εγκιβωτίζετο το μικρότερο, εντός του οποίου, μέσα σε πηλοκονίωμα, είχε βυθιστεί ξύλινο κουτί, όπως μαρτυρεί το αποτύπωμά του. Μέσα στο κουτί αυτό φυλασσόταν μαρμάρινο πρωτοκυκλαδικό ειδώλιο γυναικείας μορ-

ΕΦΑ Κοζιάδων / ΥΠΠΟΑ

8. Χώρος 2. Είδος εσχάρας επάνω στην οποία γινόταν η απόθεση των κεράτων

ΕΦΑ Κοζιάδων / ΥΠΠΟΑ

9. Χώρος 2. Λίθινα εργαλεία και σκεύη στη βάση της εσχάρας, ανάμικτα με κέρατα.

φής της παραλλαγής Σπεδού, σε ύπτια θέση, ελλίπες κατά τον λαιμό με το κεφάλι και κατά τα σκέλη από τα γόνατα και κάτω. Τα εσωτερικά τοιχώματα τόσο των πήλινων κιβωτιδίων όσο και του ξύλινου κουτιού είναι επιχρισμένα με ζωηρό ερυθρό χρώμα (εικ. 10).

Στο ΝΔ τμήμα του Χώρου 2, κάτω από θρυμματισμένες πλάκες δαπέδου, θραύσματα λίθινων

εργαλείων και θαλάσσια βότσαλα, ήλθαν στο φως δύο συστάδες μικκύλων πρωτοκυκλαδικών αγγείων. Την μία αποτελούσαν 16 αγγεία τοποθετημένα γύρω από ξύλινο αντικείμενο (εικ. 11), του οποίου η μορφή ελπίζεται να διαπιστωθεί μετά από την ανάσυρση του γύψινου εκμαγείου του αποτυπώματός του. Τη δεύτερη συστάδα αποτελούσαν 131 μικκύλα αγγεία

10. Πήλινο κιβωτίδιο, με πρωτοκυκλαδικό ειδώλιο στο εσωτερικό του.

ΕΦΑ Κοζιάδων / ΥΠΠΟΑ

11. Συστάδα 16 μικκύλων πρωτοκυκλαδικών αγγείων.

μέσα σε αβαθή κοιλότητα επάνω στο δάπεδο (εικ. 12).

Παρόμοιοι τύποι αγγείων έχουν βρεθεί παλαιότερα τόσο στην ευρύτερη περιοχή της Οικίας των Θρανίων, όσο και στην αρχαιότερη φάση του οικισμού

κάτω από την Πλατεία του Κενοταφίου –μια περιοχή που πιθανώς σχετιζόταν με ταφική λατρεία. Το μικρό μέγεθος των αγγείων αυτών, η χονδροειδής κατασκευή τους, το πλήθος, αλλά και η παντελής απουσία παράλληλων σε κτερίσματα πρωτοκυκλαδικών τάφων, υποδηλώνουν ότι πρόκειται για σκεύη που παράγονταν μαζικά για συγκεκριμένο σκοπό. Η συγκέντρωσή τους στις παραπάνω περιοχές, με τον έντονο συμβολισμό, συνηγορεί υπέρ της ερμηνείας ως σκευών πόσης κατά τη διαδικασία μαζικών τελετουργικών πράξεων.

Είναι προφανές ότι η εν εξελίξει έρευνα της οικίας των Θρανίων στο νότιο όριο της προϊστορικής πόλης του Ακρωτηρίου, δίπλα στην Ξεστή 3 -το σημαντικό δημό-

σιο κτήριο με την πλούσια τοιχογραφική διακόσμηση- αναμένεται να αποκαλύψει πλήθος ακόμη στοιχείων που θα δώσουν μια νέα ερμηνευτική ώθηση σε ουσιώδη ερωτήματα για την κοινωνία του προϊστορικού Αιγαίου.

Πηγή: ΕΦΑ Κυζιάδων / ΥΠΠΟΑ

12. Συστάδα 131 μικκύλων πρωτοκυκλαδικών αγγείων.

ΚΕΡΑΜΕΙΚΟΣ

ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΙΝΑΚΙΔΕΣ ΜΕ ΚΑΤΑΡΕΣ ΕΦΕΡΕ ΣΤΟ ΦΩΣ Η ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΚΑΠΑΝΗ

Αρχαιοελληνικές πινακίδες, 30 συνολικά, βρέθηκαν σε πηγάδι στον Κεραμεικό, το οποίο χρονολογείται 2.500 χρόνια πριν. Στις πινακίδες είναι γραμμένα κείμενα με επίκληση στους θεούς του Κάτω Κόσμου, προκειμένου να βλάψουν ανθρώπους. «Το πρόσωπο που διέταξε μια κατάρα δεν αναφέρεται ποτέ ονομαστικά, μόνο ο “αποδέκτης”», εξηγεί η Dr Jutta Stroszeck από το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο στην Αθήνα, επικεφαλής της έρευνας στον Κεραμεικό.

Το πηγάδι ανακαλύφθηκε το 2016, στη διάρκεια αρχαιολογικής ανασκαφής για τη διερεύνηση της παροχής νερού των λουτρών κοντά στο Δίπυλον. Η εκσκαφή είχε φέρει τότε, επίσης, στο φως πλήθος αντικειμένων, μεταξύ των οποίων κύπελλα, δοχεία ανάμιξης κρασιού, πήλινα κεριά, κατασρόλες, νομίσματα και ένα ξύλινο κουτί. Ωστόσο, η πιο συναρπαστική ανακάλυψη ενδεχομένως ήταν οι 30 «καταραμένες» πινακίδες, όλες κατασκευασμένες από μόλυβδο, ο οποίος θα δηλητηρίαζε το νερό. Η λεγόμενη «μαύρη μαγεία» δεν ήταν αποδεκτή τότε στην αρχαία Αθήνα και απαγορευόταν να γραφτούν ξόρκια πάνω στους τάφους. Αυτό σήμαινε πως οποιοσδήποτε επιθυμούσε να επικαλεστεί κάποια κατάρα, θα χρειαζόταν να

βρει άλλες μεθόδους. Σύμφωνα με την Dr Stroszeck, ένας τρόπος ήταν πετώντας πινακίδες με κατάρες μέσα στα πηγάδια.

«Το νερό, ειδικά η πόση του, ήταν ιερό. Στην ελληνική θρησκεία, προστατευόταν από τις Νύμφες που μπορούσαν να γίνουν πολύ εχθρικές αν κάποιος δεν αντιμετώπιζε με σεβασμό το νερό τους. Για να κάνουν τις Νύμφες χαρούμενες, συχνά πετούσαν δώρα στο νερό. Εκείνη την εποχή, πίστευαν πως το νερό έδινε πρόσβαση στον Κάτω Κόσμο. Και ρίχνοντας μια κατάρα μέσα στο πηγάδι, το “ενεργοποιούσαν”, ανέφερε η ίδια, μιλώντας σε ισραηλινή εφημερίδα.

Οι αρχαιολόγοι υποστηρίζουν πως υπήρχαν τέσσερις βασικοί λόγοι για να καταραστείς κάποιον. Για νίκη σε μια μήνυση, για επιτυχία στις επιχειρήσεις, για νίκη σε αθλητικούς αγώνες και για γενικά ζητήματα αγάπης και μίσους. Οι Αρχαίοι Έλληνες προσλάμβαναν, συνήθως, «επαγγελματίες» που έγραφαν τις κατάρες, πιστεύοντας πως έχουν υπερφυσικές δυνάμεις. Με την τοποθέτηση της πινακίδας πάνω σε έναν τάφο, ευελπιστούσαν πως η κατάρα θα μεταφερόταν στον Κάτω Κόσμο από τις ψυχές του νεκρού.

Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο

ΔΕΣΜΩΤΕΣ ΦΑΛΗΡΟΥ

ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗΣ ΦΘΟΡΑΣ ΤΟΥ ΕΥΡΗΜΑΤΟΣ

Την αναπομπή στο ΚΑΣ του ευρήματος των Δεσμωτών του Φαλήρου ζήτησε η υπουργός Πολιτισμού και Αθλητισμού Λίνα Μενδώνη, σε σύσκεψη (22-1-2020) με τους αρμόδιους υπηρεσιακούς παράγοντες του ΥΠΠΟΑ, παρουσία και του γενικού γραμματέα Πολιτισμού Γ. Διδασκάλου. «Η εικόνα που εμφανίζει η ανασκαφή των Δεσμωτών είναι εξαιρετικά δυσάρεστη. Η ευθύνη είναι τεράστια. Διασύρεται το ΥΠΠΟΑ από λόγους καθαρής ιδεοληψίας. Το εύρημα το οποίο προκάλεσε το ενδιαφέρον της διεθνούς επιστημονικής κοινότητας εγκαταλείφθηκε στη τύχη του. Το αποτέλεσμα μετράει και αυτό είναι η απραξία. Όχι μόνο για αυτά που κάνουμε, αλλά και για αυτά που δεν κάνουμε φέρουμε ακεραία την ευθύνη. Έχουν σημειωθεί ουσιαστικές παραλείψεις από το 2016 και το εύρημα βρίσκεται σε επικίνδυνη κατάσταση.

»Η μαζική ταφή αποτελείται από 79 σκελετούς σε τρεις σειρές. Για την προστασία τους χρησιμοποιήθηκε μία τέντα η οποία θα είχε διάρκεια ενός χρόνου, αλλά παραμένει να καλύπτει το σκάμμα ως σήμερα. Πρέπει το ΚΑΣ να γνωμοδοτήσει για την τύχη του ευρήματος με τα σημερινά δεδομένα. Όλοι μιλάμε για την εξαιρετική προστασία που εξασφαλίζουμε αλλά αφήνουμε μνημεία στο έλεος τους.

»Η απόφαση που ελήφθη το 2016 προέκρινε τη διατήρηση κατά χώρα, με ενέργειες που θα διασφάλιζαν το εύρημα. Οι ενέργειες αυτές δεν έγιναν ποτέ. Σήμερα το εύρημα είναι σε πολύ κακή κατάσταση. Ένα μεγάλο μέρος του μοναδικού ευρήματος έχει ήδη χαθεί». Η υπουργός ζήτησε την αναπομπή στη

συνεδρίαση του Συμβουλίου της 4ης ή 11ης Φεβρουαρίου τ.ε., ώστε το ΚΑΣ να συζητήσει, έπειτα από αυτοψία των μελών του Συμβουλίου, αν επιμένει στην κατά χώρα διατήρηση και ο καθένας να αναλάβει τις ευθύνες του. Ζήτησε επίσης, με δεδομένη την πολύ κακή κατάσταση του ευρήματος, στο ΚΑΣ να κατατεθούν προτάσεις για την απόσπαση και επανοτοποίηση των ευρημάτων, ώστε το ΚΑΣ να έχει πλήρη εικόνα των δεδομένων, προκειμένου να γνωμοδοτήσει. Να σημειωθεί ότι το 2016 το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος είχε εκφράσει τη βούλησή του να διαθέσει 5 εκατομ. ευρώ για την προστασία και ανάδειξη του ευρήματος.

Το πολυάνδρειο των «Δεσμωτών» αποκαλύφθηκε τον Μάρτιο του 2016 κατά τη διάρκεια ανασκαφής στην Εσπλανάδα του Φαλήρου. Πρόκειται για ομαδική ταφή 79 ανθρώπινων σκελετών χωρισμένων σε τρία ορούγματα και αλυσοδεμένων μεταξύ τους στους καρπούς. Οι σκελετοί ανήκουν σε άνδρες διαφορετικών ηλικιών, που έχουν εκτελεστεί με τον ίδιο τρόπο, με μία χαρακτηριστική βολή στον κρόταφο. Στο πρώτο ορούγμα έχουν ταφεί 40 άνδρες, με σεβασμό, δηλαδή με τις προβλεπόμενες σπονδές, χωρίς όμως η ταφή τους να έχει προετοιμαστεί από τις οικογένειές τους. Είχαν τα χέρια τους δεμένα μπροστά από το σώμα τους. Οι άνδρες που έχουν ταφεί στο δεύτερο ορούγμα είχαν δεμένα πίσω τα χέρια, ενώ στο τρίτο ορούγμα ήταν δεμένοι ομαδικά σε ξύλο, με τα χέρια ψηλά, ένδειξη ατιμωτικής ταφής.

Πηγή: ΥΠΠΟΑ

ΕΠΙΔΑΥΡΟΣ

ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ ΟΙΚΟΔΟΜΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΗ ΘΟΛΟ ΣΤΟ ΑΣΚΛΗΠΕΙΟ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ

Ένα νέο οικοδόμημα που εντοπίστηκε στο Ασκληπιείο της Επιδαύρου, δίνει καινούργια στοιχεία για το φημισμένο ιερό της αρχαιότητας, κυρίως όσον αφορά τα πρώιμα χρόνια της δημιουργίας του. Πρόκειται για ένα άγνωστο ως τώρα οικοδόμημα της αρχαϊκής εποχής, που είχε οικοδομηθεί στη θέση όπου αργότερα, στον 4ο αι. π.Χ., ανεγέρθηκε η Θόλος, το εμβληματικότερο κτήριο του Ασκληπιείου.

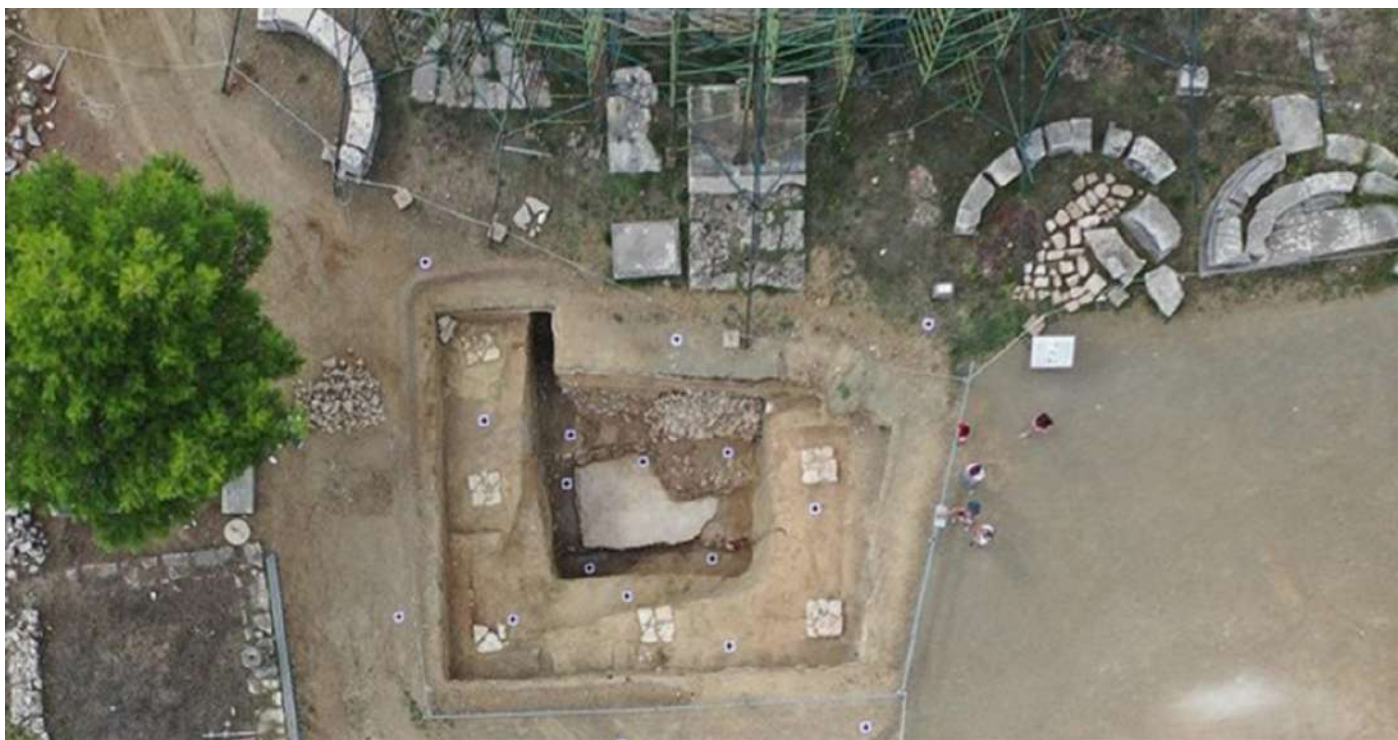
Το κτήριο, ορθογώνιας κάτοψης, διέθετε υπόγειο χώρο αντίστοιχο του ισόγειου με ψηφιδωτό δάπεδο και στο ισόγειο περιστύλιο. Σύμφωνα με τα ως τώρα στοιχεία της ανασκαφής, η οποία βρίσκεται σε εξέλιξη, χρονολογείται γύρω στο 600 π.Χ. «Δηλαδή, η λατρεία του Ασκληπιού εμφανίζεται να ξεκινά νωρίτερα στο Ασκληπιείο της Επιδαύρου. Μέχρι τώρα, θεωρούνταν ότι ξεκινούσε γύρω στο 550 π.Χ., δηλαδή στα μέσα του 6ου αι. π.Χ. Τώρα πηγαίνει νωρίτερα, κι αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό και για την ιστορία του ιερού και για την ιστορία του ίδιου του Ασκληπιού», αναφέρει ο επικεφαλής των ανασκαφών του Πανεπιστημίου Αθηνών στην αρχαία Επίδαυρο, ομότιμος καθηγητής Βασίλης Λαμπρινουδάκης.

Ο καθηγητής, μαζί με τους συνεργάτες του Αλεξάνδρα Σφυρόερα και Βαγγέλη Καζολιά, παρουσίασαν τα μέχρι στιγμής αποτελέσματα των ανασκαφικών εργασιών στις 3 Φεβρουαρίου 2020, στο αμφιθέατρο «Άλκης Αργυριάδης» στο κεντρικό κτή-

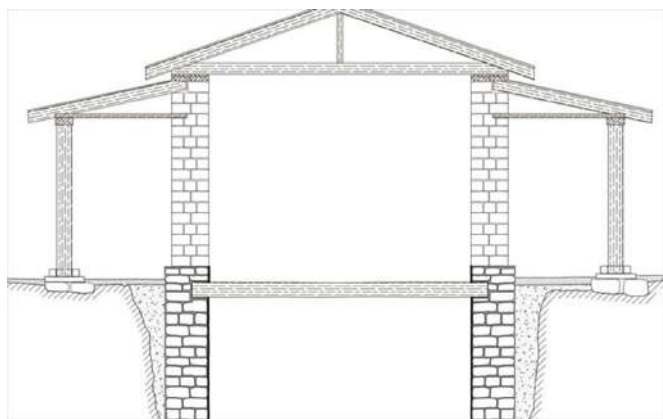
ριο του Πανεπιστημίου Αθηνών (Πανεπιστημίου 30). Τίτλος ομιλίας «Ανασκαφή στο Ασκληπιείο της Επιδαύρου: αποκάλυψη κτηρίου προδρομικού της Θόλου».

«Στη θέση όπου αργότερα οικοδομήθηκε η Θόλος, έχει βρεθεί ένα τμήμα οικοδομήματος, ένα “διπλό” κτήριο, με υπόγειο και ισόγειο. Επειδή είχε υπόγειο, όπως και η Θόλος, θεωρούμε ότι είναι ένας πρόδρομος αυτού του “μυστηριακού” οικοδομήματος που λέγεται Θόλος», απαντά ο Λαμπρινουδάκης. «Όταν αποφασίστηκε να γίνει η Θόλος το κτήριο αυτό καταδαφίστηκε. Ο κενός χώρος που δημιουργήθηκε από το υπόγειό του γέμισε με λείψανα από το παλιό οικοδόμημα, αλλά και από άλλα μέρη του ιερού. Δηλαδή, επειδή ξεκίναγε το μεγάλο πρόγραμμα του 4ου αι. π.Χ., καταδαφίστηκαν και κάποια άλλα κτήρια, των οποίων το υλικό θάφτηκε ευλαβικά μέσα σε αυτόν τον χώρο», προσθέτει.

«Η Θόλος είναι ένα όνομα που έδωσε ο αρχαίος περιηγητής Πausανίας τον 2ο αι. μ.Χ. Η αρχική της ονομασία, όπως την ξέρουμε από τις επιγραφές του 4ου αι. π.Χ., ήταν Θυμέλη. Θυμέλη ήταν ένα είδος βωμού (σ.σ. από το θύω, που σημαίνει θυσιάζω), στον οποίο γίνονταν προσφορές αναίμακτες, αυτές που χαρακτηρίζουν τις χθόνιες θεότητες». Όπως μας εξηγεί, η έρευνα έχει καταλήξει ότι η Θόλος ήταν ένα είδος υπόγειας κατοικίας του Ασκληπιού, όπου γινόταν η θεραπεία των ασθενών μέσω της εγκοίμησης. Δηλαδή, ο ασθενής που κοιμόταν στον ειδικό

ΑΠΕ - ΜΙΕ

ΑΠΕ - ΜΠΕ

αυτό χώρο έβλεπε σε όνειρο τον ίδιο τον θεό Ασκληπιό να του φανερώνει τη θεραπεία για την ασθένειά του. «Αυτό το προηγούμενο οικοδόμημα είχε μια ανάλογη λειτουργία με τη Θόλο, δηλαδή το υπόγειό του λειτουργούσε ως η έδρα του χθόνιου Ασκληπιού μέσα στη γη», αναφέρει ο επικεφαλής των ανασκαφών. Το νέο κτήριο όμως δίνει σημαντικά στοιχεία και για την τοπογραφία του ιερού. «Εξηγεί τον προσανατολισμό κάποιων άλλων κατασκευών οι οποίες ακολουθούν», καταλήγει.

Οι ανασκαφές στο ιερό του Ασκληπιού της Επιδαύρου διεξάγονται από τον Τομέα Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών από το 2016 έως σήμερα. Η ανασκαφή, που πραγματοποιείται με τη σταθερή υποστήριξη της Εφορείας Αρχαιοτήτων Αργολίδας, χρηματοδοτήθηκε τα έτη 2016-2017 από την εταιρεία «Ασκληπιάδης» και τα έτη 2018-2019 από το Ίδρυμα «Σταύρος Νιάρχος».

Πηγή: ΑΠΕ - ΜΠΕ

ΠΑΝΤΑΝΑΣΣΑ ΑΡΤΑΣ

ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΜΑΡΜΑΡΟΘΕΤΗΜΑΤΟΣ ΔΑΠΕΔΟΥ

Η βυζαντινή μονή της Παντάνασσας, κοντά στον ομώνυμο οικισμό στην περιοχή της Φιλιππιάδας, αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα μνημεία που κληροδότησε στην περιοχή της Άρτας το λεγόμενο Δεσποτάτο, το μεσαιωνικό ελληνικό κράτος της Ηπείρου. Κτίστηκε τον 13ο αιώνα από τον Μιχαήλ Β' Άγγελο Κομνηνό Δούκα στον τύπο του σύνθετου σταυροειδούς εγγεγραμμένου ναού με πέντε τρούλους. Κατά τη διάρκεια ανασκαφικής έρευνας τη δεκαετία του 90 στο δάπεδο του νάρθηκα του ναού της Παντάνασσας, αποκαλύφθηκε από τον ανασκαφέα καθηγητή και ακαδημαϊκό Παναγιώτη Βοκοτόπουλο μαρμαροθέτημα από πολύχρωμα μάρμαρα.

Στο μεγαλύτερο μέρος του κοσμείται με παραλλαγή του θέματος των πέντε άρτων, δηλαδή πέντε κύκλων που εφάπτονται. Περιλαμβάνει επίσης και

δύο μαρμάρινες πλάκες με επιπεδόγλυφο διάκοσμο σφαιρικών τροχών (μεταλλίων που συνδέονται μεταξύ τους με μικρότερους κύκλους) και περικλείουν κυρίως μορφές ζώων. Το βάθος καλύπτεται με μικρά χρωματιστά κομμάτια μαρμάρου. Οι πλάκες έχουν τοποθετηθεί σε δεύτερη χρήση, όπως φαίνεται από τη διακόσμηση, που δεν είναι συνεχής από τη μία πλάκα στην άλλη. Το μαρμαροθέτημα αποκολλήθηκε σε δεκαοκτώ τμήματα από συντηρητές του Υπουργείου Πολιτισμού μετά την αποκάλυψή του, τα οποία αποθηκεύτηκαν σε αποθήκη της τότε Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Άρτας.

Το 2019 το μαρμαροθέτημα συντηρήθηκε από συντηρητές αρχαιοτήτων της Εφορείας Αρχαιοτήτων Άρτας. Στόχος των επεμβάσεων συντήρησης είναι η διατήρηση και η ανάδειξη της αισθητικής και της ιστορικής αξίας του μαρμαροθετήματος με σεβασμό στα αρχικά υλικά και τα αυθεντικών στοιχεία, γεγονός που επιβάλλει αυστηρά όρια στην επιλογή της μεθοδολογίας και των υλικών των επεμβάσεων. Μετά την ολοκλήρωση των εργασιών συντήρησης το μαρμαροθέτημα εκτίθεται στη γλυπτοθήκη της Παρηγορήτισσας, που φιλοξενεί γλυπτά προερχόμενα από μνημεία της Άρτας και της ευρύτερης περιοχής.

Πηγή: Εφορεία Αρχαιοτήτων Άρτας

Εφορεία Αρχαιοτήτων Άρτας

Εφορεία Αρχαιοτήτων Άρτας

ΛΑΟΔΙΚΕΙΑ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ ΤΑΦΩΝ ΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Οι ανασκαφικές έρευνες που διεξήχθησαν κατά την κατασκευή σύγχρονου σταδίου στην Λαοδίκεια, σημερινή Ντενιζλί, της δυτικής Μικράς Ασίας, οδήγησε στην αποκάλυψη ταφών ηλικίας 2.000 ετών. Η Λαοδίκεια η εν Φρυγία ήταν αρχαία πόλη της Μικράς Ασίας, κτισμένη στο σημείο που ο ποταμός Λύκος συμβάλλει στον ποταμό Μαίανδρο. Πήρε το όνομά της από τον Αντίοχο Β΄ προς τιμή της συζύγου του. Η πόλη καταστράφηκε από σεισμό το 66 π.Χ. και την ανοικοδόμησε ο Ρωμαίος αυτοκράτορας Μάρκος Αυρήλιος.

Πριν από λίγο καιρό ο δήμος είχε ζητήσει από το Συμβούλιο Διατήρησης της Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς του Αϊδινίου να προβεί σε έρευνα σε χώρο 70.000 τετραγωνικών μέτρων σε αρχαιολογικό χώρο, που βρίσκεται κοντά στον αρχαιολογικό χώρο της Λαοδίκειας στην περιοχή Εσκή Ισάρ, προκειμένου να κατασκευαστεί νέο γήπεδο. Κατά την εφαρμογή

του προγράμματος, πραγματοποιήθηκαν αρχαιολογικές τομές στην περιοχή εποπτείας της ανασκαφικής ομάδας της Λαοδίκειας και της Διεύθυνσης του τοπικού μουσείου. Κατά τη διάρκεια της ανασκαφικής τομής, που πραγματοποιήθηκε στο νότιο τμήμα του αυτοκινητόδρομου της πόλης, όπου είχε προγραμματιστεί η κατασκευή του σταδίου, ανακαλύφθηκε κτιστός καμαροσκεπής τάφος ηλικίας σχεδόν 2.000 ετών, περιβαλλόμενος από τοίχο.

Συγκεκριμένα, ανακαλύφθηκε κατά τις ανασκαφές ορθογώνιος ταφικός θάλαμος, στον οποίον βρέθηκαν σαρκοφάγοι και τάφοι από τραβερτίνη λίθο. Μέσα στους τάφους βρέθηκε χάλκινο νόμισμα του Αυτοκράτορα Καρακάλλα (211-217 μ.Χ.), ασημένιο νόμισμα του Αυτοκράτορα Βαλεριανού (253-260 μ.Χ.), μαζί με τέσσερις γυάλινες φιάλες, μερικές από τις οποίες ήταν σπασμένες, δύο πήλινες φιάλες, 11 πήλινοι λύχνοι, κεφαλή Έρωτα, τρία πήλινα κύπελλα, πήλινα

hurriyedailynews.com

μαγειρικά σκεύη, πέντε οστέινες περόνες, κομμάτια οστέινου κουταλιού και ορθογώνιο τεμάχιο χάλκινου διαβρωμένου σκεύους και άλλα κτερίσματα. Αναφέρθηκε από τους ανασκαφείς ότι οι σκελετοί βρέθηκαν κατεστραμμένοι, με ορισμένα τμήματά τους αλλοιωμένα ολοκληρωτικά εξαιτίας της υγρασίας και της δράσης τυμβωρύχων. Τα αντικείμενα ετέθησαν υπό την προστασία της Διεύθυνσης του Μουσείου του Ντενιζλί.

Μετά την εύρεση του τάφου, η περιοχή κηρύχθηκε αρχαιολογικός χώρος και θα αναζητηθεί άλλη περιοχή για την ανέγερση του σταδίου. Στη Λαοδίκεια, που είναι εγγεγραμμένη στον κατάλογο της παγκόσμιας κληρονομιάς της UNESCO, βρισκόταν μία από τις επτά εκκλησίες που αναφέρονται στην Αποκάλυψη του Ιωάννη. Ως η μεγαλύτερη αρχαία πόλη της Μικράς Ασίας μετά την Έφεσο, η Λαοδίκεια φιλοξενεί πολλά ιστορικά μνημεία και κτήρια. Οι ανασκαφές πραγματοποιούνται από το 2003.

Πηγή: hurriyetaidailynews.com

ΑΛΙΚΑΝΤΕ ΙΣΠΑΝΙΑΣ

Η ΠΡΩΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΟΝΗ ΑΝΑΚΑΛΥΦΘΗΚΕ ΣΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΑ

Οι αρχαιολόγοι του Πανεπιστημίου του Αλικάντε στην Ισπανία αναγνώρισαν πρόσφατα την πρώτη βυζαντινή μονή που βρέθηκε ποτέ στην Ιβηρική χερσόνησο. Το Αλικάντε ή Αλακάντ είναι επαρχία της ΝΑ Ισπανίας. Κατά το Μεσαίωνα και την Αναγέννηση σημαντικό οικονομικό και εμπορικό κέντρο. Πρώτα βρέθηκαν διάφορα στρογγυλά μεταλλικά αντικείμενα στον αρχαιολογικό χώρο, ο οποίος βρίσκεται στην περιοχή Elda, Αλικάντε. Η ακριβής ταυτοποίηση αυτών των αντικειμένων είχε αποδειχθεί ένα μυστήριο από τον 19ο αιώνα. Τον 6ο αιώνα, ο αυτοκράτορας Ιουστινιανός ανάγκασε τους ανθρώπους να κρατήσουν μια ποσότητα αυτοκρατορικών νομισμάτων στις κύριες εκκλησίες κάθε πόλης. Με αυτόν τον τρόπο, οι έμποροι μπορούσαν να αποδείξουν ότι τα νομίσματα που χρησιμοποίησαν στις οικονομικές συναλλαγές αντιστοιχούσαν στα επίσημα χρήματα που είχε κόψει ο αυτοκράτορας. Οι εκκλησίες χρησίμευαν έτσι ως εγγύηση ότι οι αγοραστές πολύτιμων μετάλλων δεν θα εξαπατούσαν και ότι τα νομίσματα γενικής χρήσης αντιστοιχούσαν στην πραγματική αξία. Εάν οι πράξεις ήταν παράνομες, τα φορολογικά έσοδα ήταν χαμηλότερα -κάτι για το οποίο ο αυτοκράτορας έδειχνε ιδιαίτερη μέριμνα.

«Αυτό προφανώς δείχνει πως το μοναστήρι του El Monastil λειτουργούσε ως βυζαντινό διοικητικό και φορολογικό κέντρο με εντολή του αυτοκράτορα» εξηγεί ο Antonio Manuel Poveda, καθηγητής της Αρχαίας Ιστορίας και διευθυντής του Αρχαιολογικού Μουσείου του Elda. Η επίπονη έρευνα στο Elda διήρ-

κεσε σχεδόν 25 χρόνια λόγω των δυσκολιών προσδιορισμού των αρχιτεκτονικών καταλοίπων. Πολλές διαφορετικές ενδείξεις είχαν βρεθεί κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, αλλά τίποτα δεν αποδείχθηκε οριστικό. Αλλά τώρα, τα αποτελέσματα των τελευταίων ερευνών έχουν αποδείξει ότι αυτή η θέση που θεωρήθηκε ρωμαϊκή ή βισιγοθική στο ψηλότερο τμήμα ενός λόφου στα περίχωρα του Elda ήταν στην πραγματικότητα μια βυζαντινή βασιλική, η πρώτη που κτίστηκε ποτέ στην Ισπανία - και λειτουργούσε ως σημαντικό κέντρο δημοσιονομικής διαχείρισης εκείνη την εποχή.

Ο πρώτος που σημείωσε την παρουσία πιθανών λειψάνων μοναστηριού ήταν ο τοπικός δημοτικός αρχιόντος Lamberto Amat το 1873, αν και δεν μπορούσε να επαληθεύσει την ακριβή ημερομηνία κατασκευής του. Εντούτοις, πριν από 50 χρόνια, ο οργανισμός El Centro Excursionista Eldense ανακάλυψε μεγάλο αριθμό αρχαιολογικών τεκμηρίων, αλλά δεν κατάφερε να τα προσδιορίσει κατηγορηματικά και να τα εντάξει σε συγκεκριμένο χρονολογικό πλαίσιο. Μόνο στη δεκαετία του 1980 ο αρχαιολόγος Enrique Llobregat μπόρεσε πλέον να επιβεβαιώσει αυτό που ονόμασε ως «ύπαρξη χριστιανικού μοναστηριού» στην κορυφή. Αναφέρει ότι είχε ανακαλύψει μερικά μαρμάρινα τεμάχια σύμφωνα με την ελληνική τεχνοτροπία. Τώρα, εκτός από το σύνολο νομισμάτων με επιγραφές στην ελληνική γλώσσα, στις τελευταίες ανασκαφές, υπό τη διεύθυνση του Antonio Manuel Poveda, βρέθηκε μια μεγάλη οκταγωνική βάση κίονα,

η οποία είναι χαρακτηριστική της βυζαντινής αρχιτεκτονικής και μοναδική μέχρι σήμερα σε όλη τη χερσόνησο. Στον αρχαιολογικό χώρο της Elda βρέθηκε επίσης μια πυξίδα, ή κυλινδρικό κουτί από ελεφαντόδοντο, διακοσμημένο με μια σκηνή του Ηρακλή που

συλλαμβάνει την Κερυνίτιδα έλαφο. Οι πυξίδες ήταν κοινά αντικείμενα σε όλο τον ελληνικό κόσμο και συχνά περιείχαν μικρά αντικείμενα. Αυτό φαίνεται να είναι ενδεικτικό μιας προσπάθειας των Βυζαντινών να συγχωνεύσουν την ελληνική-ανατολική καταγωγή τους με το δυτικό χριστιανισμό. Η εκκλησία της μονής καταλάμβανε πάνω στο θρησκευτικό κέντρο του λόφου μια έκταση περίπου 84 τ.μ. Βρέθηκαν και αναγνωρίστηκαν διάφορα μεταλλικά λειτουργικά σκεύη της βυζαντινής εποχής, συμπεριλαμβανομένου ενός μικροσκοπικού μαχαιριού, που χρησιμοποιείτο στην προετοιμασία του ιερού άρτου πριν από τη Θεία Κοινωνία, καθώς και ένα κοχλιάριο (κουταλάκι), το οποίο χρησιμοποιείται ακόμα σήμερα σε όλη την Ορθοδοξία. Ο Roveda ισχυρίζεται ότι «αυτά αποτελούν τη μοναδική ισπανική ομάδα αντικειμένων που ανήκει στο βυζαντινό χριστιανικό τελετουργικό. Επιπλέον, έχουν τεκμηριωθεί επίσης βορειοαφρικανικά, ανατολίτικα και τοπικά κεραμικά προϊόντα, που χρονολογούνται από το δεύτερο ήμισυ του βου αιώνα». Ο αρχαιολόγος πρόσθεσε ότι το 1991, όταν κατασκευάστηκε αυτοκινητόδρομος στην ίδια περιοχή, ανακαλύφθηκαν συνολικά δέκα τάφοι με 16 ταφές κατά τη διάρκεια των εργασιών κατασκευής. Τέσσερις από τους ανθρώπους φορούσαν δακτυλίδια χαραγμένα με το ελληνικό γράμμα Σ, και ένας από αυτούς είχε ακόμη και έναν ελληνικό σταυρό.

Πηγή: eu.greekreporter.com

Επιμέλεια:

Σταυρούλα Μασουρίδη
Αρχαιολόγος